

УДК 620.2

ПЕРЕДРІЙ О.І.

Луцький національний технічний університет

КОВАЛЬЧУК Н.М.

Коледж технологій, бізнесу та права

Східно-Європейського національного університету ім. Л. Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТОВАРОЗНАВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ

Стаття присвячена важливій проблемі вдосконалення змісту й методів навчання. У статті проаналізовано особливості підготовки товарознавців-експертів в умовах сучасної системи освіти, визначено основні шляхи підвищення ефективності навчання майбутніх спеціалістів.

***Ключові слова:** товарознавство, експерт, якість, інновація, ідентифікація.*

***Передрий О.И., Ковальчук Н.М. Особенности профессиональной подготовки товароведов-экспертов.** В статье проанализированы особенности подготовки товароведов-экспертов в условиях современной системы образования, определены основные пути повышения эффективности обучения будущих специалистов, проанализированы современные методы преподавания товароведных дисциплин.*

***Ключевые слова:** товароведение, эксперт, качество, инновация, идентификация.*

***Peredriy O.I., Kovalchuk .Features of professional training of commodity-experts.** The article analyzes the characteristics of commodity-training experts in the current education system, identified key ways to improve training of future specialists, and analyzed modern methods of teaching commodity research disciplines.*

***Keywords:** commodity, expert, quality, innovation, identification.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні зміни в системі освіти, пов'язані зі складним характером процесів, що відбуваються в економіці, споживчій кооперації, експертній діяльності, диктують необхідність вдосконалення професійної підготовки фахівців для сфери економіки, у тому числі товарознавців-експертів. В основі професійної діяльності товарознавця-експерта лежать вміння грамотно проводити експертизу товарів, визначати основні фактори, що впливають на їх якість, вільно орієнтуватися в сучасному

асортименті товарів. Окрім того, спеціалісти товарознавці повинні мати навички укладання ділових контрактів, вільно орієнтуватися в суміжних областях діяльності, бути відповідальними, конкурентоздатними на ринку праці, здатними ефективно виконувати роботу за фахом на рівні світових стандартів, бути готовими до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Відповідати цим вимогам може фахівець, що володіє професійною спрямованістю, що прагне оволодіти й удосконалювати свою професійну діяльність, тобто володіє сформованим професійним інтересом.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Професійний інтерес являє собою безпосереднє емоційне практико-пізнавальне ставлення до професії, при сприятливих умовах переходить в спрямованість особистості на конкретну професійну діяльність. Професійний інтерес незмінно супроводжує успішну професійну діяльність. Дослідженням формування професійних інтересів у майбутніх фахівців займалися Н. Д. Сорокіна, Н. Г. Морозова та ін.[1-3]. Професійні інтереси вивчалися в плані проблеми формування суб'єкта професійної діяльності, в рамках вивчення питань професійного становлення. Особливості підготовки студентів економічних спеціальностей, в тому числі товарознавців, розкриті в роботах Л. В. Каташової, А. І. Абрамової, Л. І. Байдакової та ін.[3-4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення досвіду роботи товарознавців-експертів дало змогу встановити основні проблеми їх підготовки у вищій школі: слабо сформований інтерес до професії та наявність певних труднощів в процесі проведення випробувань товарів на сучасних приладах; у встановленні фальсифікації та ідентифікації товарів [3]. В системі споживчої кооперації склалася ситуація, яка характеризується низьким показником молодих кваліфікованих кадрів, у тому числі товарознавців-експертів, що пов'язано з умовами роботи на селі, а також зі специфічною діяльністю – організацією заготівель сільськогосподарської продукції, яка не вивчається в процесі підготовки товарознавців-експертів у вищих навчальних закладах. Звідси і виникають складнощі у практичних працівників при здійсненні професійної діяльності.

Вивчення досвіду роботи вищих навчальних закладів показує, що можливості навчальних дисциплін з метою покращення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, у тому числі і для формування у них професійного інтересу, використовуються недостатньо. Між тим слід зазначити, що навчально-виховний процес в суто економічних вузах має дещо вузькопрофесійну спрямованість, частково формуючи професійний

інтерес. Репродуктивний характер навчальної діяльності, домінування фронтальних форм навчання негативно позначаються на формуванні мотивації та професійної спрямованості студента на свою майбутню професію. У той же час застосування інноваційного навчання у вищій школі, дає позитивний ефект щодо формування мотивації, бажання підвищувати свою професійну майстерність, формування у студентів професійного інтересу. При такій формі навчання задіяна не тільки свідомість людини, але і її почуття, емоції, вольові якості.

Разом з тим, аналіз матеріалів досліджень учених показав, що багато питань, пов'язаних з формуванням професійного інтересу у майбутніх товарознавців-експертів в системі вищої освіти, в теорії та методиці професійної освіти в повній мірі не розроблені [4-5].

Професійний інтерес майбутніх товарознавців-експертів, як важлива складова професійної спрямованості особистості фахівця, є цілісним утворенням, що включають в себе особистісно-мотиваційну сферу і прагнення до пізнання та оволодіння своєю майбутньою товарознавчо-експертною діяльністю. Він носить вибіркового характеру і виступає одним з найбільш істотних стимулів набуття студентами професійних знань, умінь і навичок, сприяє розширенню їх кругозору і служить важливою умовою справді творчого ставлення до роботи.

Також варто відмітити, що модель процесу формування професійного інтересу у майбутніх товарознавців-експертів є системою, що відображає істотні властивості, характеристики і зв'язки об'єкта дослідження, які складаються з таких взаємопов'язаних компонентів, як мета, завдання, принципи, зміст, методи, форми та засоби навчання, виховання, результат. Необхідними і достатніми умовами вдосконалення процесу формування професійного інтересу у майбутніх товарознавців-експертів є такі організаційно-педагогічні умови:

- актуалізація професійної спрямованості;
- поетапне включення студентів у професійну діяльність;
- організація заходів професійно-орієнтованого характеру (екскурсії, зустрічі з практичними працівниками, бесіди та ін.);
- вдосконалення інформаційно-предметного забезпечення педагогічного процесу (актуалізація нормативної документації, сучасні лабораторні прилади та обладнання, зразки товарів);
- реалізація активних методів навчання (проблемні лекції, дискусії, ділові ігри та ін.);

- удосконалення програм навчальної та виробничої практик.

На думку авторів, при підготовці товарознавців необхідно збільшити кількість практичних та лабораторних занять, на яких студенти працюють безпосередньо з товарами-зразками, вивчаючи їх споживні властивості, особливу увагу при цьому звертаючи на новинки, які випускає промисловість. Такі заняття варто проводити не лише в навчальних лабораторіях, а, при можливості, і на виробничих та торговельних підприємствах. Особливо це стосується вивчення таких товарних груп як «Електропобутові прилади», «Телевізійні прилади», «Комп'ютерна техніка» та ін.

Також особливу увагу необхідно приділити формуванню у майбутніх спеціалістів кваліметричної підготовки, виробленню знань та вмінь оцінки якості різних груп товарів. З цією метою варто базами виробничої практики вибирати підприємства-виробники, в умовах лабораторій яких студенти могли ознайомлюватись з професійною роботою експертів, дегустаторів. Під час навчання ширше впроваджувати, як форму лабораторних занять, дегустації різних груп товарів з залученням до їх проведення спеціалістів органів стандартизації та управління якістю, спеціалістів виробничих підприємств.

Варто зауважити, що основними показниками сформованого професійного інтересу у майбутніх товарознавців-експертів є:

- сформована позитивна емоційна мотивація до товарознавчо-експертної діяльності;
- наявність вольової активності в ході оволодіння знаннями та виконання професійної діяльності;
- орієнтація на придбання необхідних у майбутній товарознавчо-експертній діяльності спеціальних професійних знань (проведення ідентифікації, визначення фальсифікації, здійснення експертизи товарів);
- вміння вибудовувати взаємовідносини з діловими партнерами і підлеглими всередині колективу.

Основною особливістю підготовки товарознавців-експертів, на думку авторів, є єдність трьох важливих складових професійної підготовки спеціалістів, що пов'язані з поняттям «товар», а саме:

- технічна – розкривається через оцінку якості та властивостей товару, досконалості матеріалів і технологій його виготовлення. Дана складова передбачає підготовку товарознавців як спеціалістів, які вміють працювати з сучасним лабораторним, вимірювальним та діагностичним обладнанням; можуть створювати математичні моделі, що описують різні процеси

товарообігу; знають сучасний асортимент товарів, включаючи складну техніку; мають глибокі знання з матеріалознавства сировини та матеріалів;

– економічна – проявляється в тому, що будь-яка продукція розглядається як товар, що володіє ринковою вартістю; товарознавець повинен вміти економічно мислити, визначати найоптимальніші шляхи реалізації продукції, зменшувати витрати при товарообігу, правильно формувати ціну на товари з врахуванням усіх технічних та економічних факторів;

– юридична – товар при укладанні договорів купівлі-продажу, при здійсненні митного оформлення виступає у ролі правового суб'єкта. Товарознавець-експерт повинен володіти необхідними знаннями у сфері торговельного, митного права, вільно орієнтуватися в сучасному законодавстві, що має відношення до торгового обороту.

При цьому товарознавство вивчає весь процес руху товару, всі стадії життєвого циклу товару – проектування та розробку (де визначається конструкція, матеріали і технологія виготовлення), виробництво, упаковку, транспортування, зберігання, підготовку до продажу та продаж, споживання, утилізацію. Однією з цілей товарознавства є вивчення споживної вартості товару (тобто його здатності задовольняти особисті та суспільні потреби) і зміну його якості та споживчих властивостей на всіх етапах руху товару.

Враховуючи специфіку підготовки товарознавців та необхідність реалізації принципів Болонського процесу у сучасній вищій освіті, варто дещо інтенсифікувати навчальний процес за допомогою методів інноваційного навчання. Цього можна досягти за рахунок скорочення часу на аудиторні заняття з окремих дисциплін, які не є професійно необхідними для товарознавців, і зростання обсягу інформації для забезпечення всебічної підготовки товарознавця-експерта. Зокрема, інтенсифікація навчального процесу може проводитись на основі застосування активних і пасивних форм навчання та навчальних занять на базі ЕОМ за такими напрямками:

– створення інформаційно-аналітичної бази даних сучасного асортименту окремих груп товарів як вітчизняного, так і імпортного виробництва. Для формування таких баз даних використовуються номенклатури та класифікації товарів, регламентовані в нормативній документації; інформація, що наводиться в каталогах, асортиментних переліках, прайс-листах фірм-виробників і т.д. Робота з інформаційно-аналітичними базами даних про товари дозволяє студентам краще орієнтуватися в сучасному асортименті вітчизняних та імпортних товарів, вивчати характеристику окремих видів, їх особливості; дасть змогу визначати

напрямки формування асортименту товарів з врахуванням останніх досягнень науково-технічного розвитку;

– розробка навчальних програм, у яких студенту пропонується ситуаційна задача, для вирішення якої він повинен вміти користуватися і працювати з нормативною документацією, знати показники якості та методи проведення експертизи товарів, приймати правильний висновок про рівень якості досліджуваного товару, можливості реалізації та зберігання, проводити ідентифікацію і виявляти можливу фальсифікацію. В результаті рішення задачі студент набуває навиків у складанні акта експертиз, сертифіката відповідності та інших документів, що заповнюються при проведенні експертизи товарів;

– розробка тест-контролюючих програм з окремих дисциплін для рубіжного та підсумкового контролю знань студентів; такі тести вже використовуються у навчальній практиці більшості вузів для проведення модульного контролю, проте, можливо, варто їх використовувати і для поточного контролю знань з окремих тем;

– запровадження у якості самостійного завдання розробки презентаційних програм за обраною темою, які б відображали усі фактори, що впливають на формування якісних показників певних груп товарів (проектування, виробництво, сировина, якість підготовки виробничого персоналу, зберігання, упакування та ін.);

– широке впровадження у якості навчальних засобів електронних ресурсів, які дають змогу відображати усі етапи виготовлення товарів та прослідкувати вплив факторів, що впливають на якість товару.

Проте поряд з новими технологічними можливостями не варто забувати і про традиційні способи передачі інформації, наприклад, дидактичні матеріали, які є важливим різновидом візуально-вербальних засобів, що застосовуються самостійно або спільно з іншими дидактичними пізнавальними ресурсами. Дидактичні матеріали для товарознавчих дисциплін мають свою специфіку. У їхньому переліку велику питому вагу займають нормативні документи, що забезпечують правове регулювання торговельної, у тому числі і товарознавчої діяльності. Методика роботи з цими документами полягає в організації самостійної роботи студентів з нормативними документами після відповідного інструктажу викладача та рішенні ситуаційних завдань, що вимагають застосування норм законів, стандартів або інших нормативних документів. Значно полегшує роботу з нормативними документами база ДСТУ, ГОСТів та інших документів в електронному вигляді.

Для різних організаційних форм навчальних занять характерні певні дидактичні матеріали. На уроках засвоєння нових знань чи лекціях застосовуються структурно-логічні схеми, тести оперативного або поточного контролю, таблиці, малюнки та ін. На лабораторних, практичних заняттях, уроках формування вмінь і навичок необхідні інструкції, практикуми, методичні рекомендації.

Дидактичні матеріали забезпечують індивідуалізацію навчання, так як повинні видаватися кожному студенту або в крайньому випадку на 2-х студентів. Крім того, дидактичні матеріали служать засобом забезпечення аудиторної та позааудиторної роботи студентів. Отже, в сучасних умовах навчання функції дидактичних матеріалів значно розширюються.

Зміст товарознавчих дисциплін має значні потенційні можливості широкого, системного та систематичного використання інформаційних технологій навчання. Товарознавство, як наука, ґрунтується на поняттєвому апараті, на використанні великої кількості різних нормативно-технічних документів, інструкцій, правил, рекомендацій, методик, вивчає багато технологічних процесів, які формують якість продукції. Товарознавчі дисципліни містять дуже великий обсяг образної інформації, яку з максимальною ефективністю можна представляти і, головне, швидко оновлювати, використовуючи комп'ютерні технології. Ефективність сприйняття не текстової, а образної товарознавчої інформації є відомим фактором: вона має сильніший емоційний вплив на студентів, легше і повніше засвоюється, довше утримується в пам'яті, дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки процесів, що відбуваються при виробництві, зберігання, експлуатації товарів, сприяє розвитку мислення як відображення відносин і закономірних зв'язків між предметами і явищами.

При навчанні товарознавству можливе застосування відеофільмів із записом тексту лекції, діалогових консультацій викладача, електронних підручників, посібників, завдань ситуаційного характеру на електронних носіях, комп'ютерного навчального моделювання технологічних процесів, контроль знань, умінь та ін. Найдоступнішим є використання комп'ютерів для контролю знань. Однак не можна не відзначити, що контроль методом вибору відповіді з набору запропонованих відповідей не є досконалим. Даний метод контролю не завжди сприяє розвитку творчого мислення, фіксує часом знання, що мають характер випадковості, не виявляє глибину розуміння студентом даного питання. Тестовий контроль нерідко орієнтує студента лише на запам'ятовування правильних відповідей. І все-таки, незважаючи на певні

негативні сторони таких методів контролю знань, в цілому застосування інформаційних технологій у процесі навчання є позитивним.

Зміст дисциплін товарознавчого циклу ставить перед викладачами ряд серйозних завдань: оволодіння новими технологіями, необхідність вивчення впливу способів подання інформації на процес засвоєння матеріалу, необхідність розробки ігрових елементів процесу навчання, оволодіння методом графічного подання інформації та поєднання його з друкованим матеріалом, розробка контрольних завдань, консультацій з урахуванням можливих труднощів студентів при вивченні матеріалу і, головне, розуміння викладачем, що інформаційні технології принципово змінюють процес підготовки фахівців, надають нових характер освіченості, що їх застосування в процесі підготовки фахівців є обов'язковим для сучасного вищого навчального закладу.

Істотний внесок у формування професійної компетенції студентів вносять наукові гуртки. Залучення студентів до наукових досліджень дозволяє їм набути досвіду відбору та аналізу отриманих даних, публічних виступів і дискусій, опублікування статей та тез доповідей, значно поліпшує якість курсових і випускних кваліфікаційних робіт. Студенти, які мають навички науково-дослідної роботи, можуть успішніше реалізувати себе у практичній діяльності та аспірантурі.

Висновки. Запровадження запропонованих нових форм навчання, інтенсифікація існуючих методів навчання забезпечить якісну підготовку майбутніх товарознавців-експертів, сприятиме їх професійному росту та конкурентоспроможності на ринку праці.

Література

1. Сорокина Н.Д. Формирование профессионального интереса у будущих товароведов-экспертов. – Чебоксары, 2007. – 181 с.
2. Карташова Л.В. Повышение эффективности педагогических технологий подготовки специалистов-товароведов // Автореф. диссертации на соискание уч. степени канд. пед. наук. – М.: 2000.
3. Артюх Т.М. Формування концепції якості // Артюх Т. М., Науменко С.В. / Товарознавчий вісник : Збірник наукових праць ЛНТУ. – 2010. – №2. – С. 5-9.
4. Муратов В.С. Качество подготовки специалистов товароведов с учетом требований Болонской системы / Муратов В.С., Морозова Е.А. // Фундаментальные исследования. – 2007. – № 6 – С. 96-96.
5. Муратов В.С. Применение развертывания функций качества в сфере торговли при подготовке товароведов / Муратов В.С. // Фундаментальные исследования. – 2009. – №3. – С. 7-9.

Стаття поступила в редакцію 29.12.2013 р.